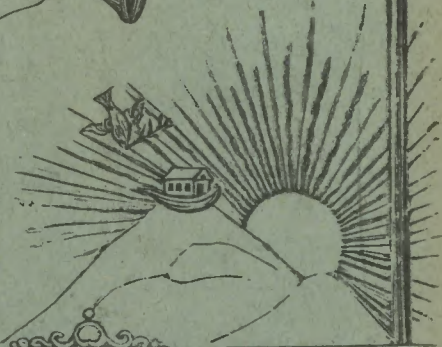

ԶՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԹԻՒ 167

3 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1914

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՏԵԳԵԿԱԳՐԱԿԱՆ

ՇԱՐԱԹԱԹԵՐԹ

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՊԱՏՐԻԱՐԿԱՐԱՆԻ

ԵՍ ԵՐ
ԶՆՆԱԼ
ՏՈՒՐԻՆ

ԵՒ
ԿԵԱԼԻ

ՏՕՒԱՅՈՅՑ

Հոկտ.	4	† Կիր. ղկ.	Դ. Զկնի խաչին:
	5	Բշ. աճ.	Սրբոյն Փոկասու հայրապետին եւ Ե- րանոսի հետեւողին առաքելոց:
	6	Գշ. ակ.	Ս. Կուսանաց Թեկղի եւ Վառվառեայ:
	7	Դշ. բճ.	Պահոց:
	8	Եշ. բկ.	Ս. Պանդայեոնի բժեկին եւ Երմոդեայ բահանային եւ Եպրաֆեսայ կուսին:
	9	Ուր. գճ.	Պահոց:
	10	Շք. գկ.	Ս. Կալիստոսոսի եւ ԽԹ. վկայիցն եւ Ղուկիանոսի բահանային:

Լոյս տեսաւ Բացող քանաչի Ֆրանսերէնի պատկերազարդ-
գրքոյլը, բոլորովին նոր մեթոտով եւ առանց վարժապետի իսկ
կ'ուսուցանէ Դադիերէն Այբուբէնը, ընթերցանութիւնը, զրու-
ցատրութիւնը, վայելչագրութիւնը, ուղղագրութիւնը, բառագի-
տութիւնը ու քերականութեան տարրական մասը գրեթե միջո-
ցաւ կը բացատրէ: Հեղինակ՝ Յովհ. Վրդ. Նալպանտեան: Դիմել
Պալենց Դրատան, Չագմագճըլար. Գին՝ 3½ դահեկան:

Հեղինակը նոյն մեթոտով հրատարակեց. Միսէմեշուսույր
շխաանը օտմանի, րէսիւնի գիրքը: Գին՝ 2 դահեկան:

ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԱՐՁԱԳԱՆԳ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՏԵՂԵԿԱԳՐԱԿԱՆ
ՇԱՐԱԹԱԹ-ԱԹ-ԵՐԹ

Զորրորդ տարի 3 Հոկտեմբեր 1914 թիվ 167

«Սրբազան Քահանայապետն Պիոս Ժ. կը մաղթէ որ Կաթողիկէ Արձագանգ շաբաթերը շա-
ռունակէ Հայաստանի կաթողիկէ ժողովրդոց մէջ, մանաւանդ ի գաւառս, փրկարար առաքելութիւն մը կա-
տարէ, ի բարգաւաճանս կրօնից եւ ի հոգեւոր օգուտ հոգիներու: Այս մաղթանաց արդիւնաւորութեան համար
Սրբազան Հայրն օրագին կ'օրհնէ յիշեալ Շաբաթերը, ինչպէս նաեւ անոր խմբագիրներն եւ ընթերցողները:»

Նամակ կարգ. Մերի տէլ Վալի, առ Ամեն. Տ. Պօղոս Պետրոս Ժ.Գ. Թերզեան Հայ Կաթողիկէ Պատրիարք Կիլիկիոյ.
23 Նոյեմբերի 1913, ընդ 60780 բուսմամբաւ:

ԲԵՆԵԴԻԿՏՈՍ ԺԵ.

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԷՆ ԿԱԹՈՂԻԿԷՅՑ

Երանելոյն Պետրոսի աթոռը բազ-
մեղնուս պէս, գիտնալով այսօր մեծ
պաշտօնի մը անբաւական ըլլալն իս, խո-
րիկ յարգութեամբ երկրպագեցին խո-
հուրդին նախախնամող Աստուծոյ որ մեր
անձին խոնարհութիւնը այս վսեմ աւ-
սիճանին բարձրացոյց: Թէեւ զգացինք
զՄեզ գորկ ու քափուր պահանջնաւ
հանգամանքներէ, սակայն վստահօրէն
յանձն առինք Բարձրագոյն Քահանայա-
պետութեան վարչութիւնը, ապաւինե-
լով միայն աստուածային բարութեան:

Եւ հաւնոգումս ըլլալով թէ կարելո՞ւ ուժն
ու օգնութիւնը պիտի ընդունինք Անկէ
որ այսպիսի ծանր պաշտօնի մը բեռը
մեր վրան դրաւ:

Սակայն առաջին անգամ որ այս
Առաքելական Աթոռին բարձունքէն սկ-
նարկն իս նետեցինք Տիրոջ մեր խնամ-
բին յանձնած հօտին վրայ, սոսկումով
եւ դառն վիշտով լեցունեցանք, տեսնելով
այն ահեղ պատերազմը որ Եւրոպայի մեծ
մասը հորի եւ սուրի մասնած է եւ
Քրիստոնէից արիւնով համակ կարմիր
ներկած է: Արդարեւ Յիսուս Քրիստոս,
բարի հովիւր, որուն տեղը կը բռնենք
Եկեղեցւոյ վարչութեան մէջ, Մեզի յանձ-
նած է զառներն ու ոչխարները, որպէս

զի անխտիր զաւելնք միեւնոյն հայրենի գրով ու գորովով ընդգրկենք: Եւ ըստ որում, Տիրոջ օրինակին համեմատ, պատաս ըրչալու ենք, ինչպէս որ ենք, մեր կեանքն անգամ տալու անոնց փրկութեան համար, հաստատապէս որոշեցիմք ընել ինչ որ կրնամք աշխատել զժխել աղէտի մը վախճանը փութացնելու համար:

Առ այժմ, դեռ եւս վիճակաւորներու շրջաքերական նամակներ չորկած, ինչպէս սովոր են ընել հոռութեան Քահանայապետները իրենց Քահանայապետութեան սկիզբը, յենք կրնար յրկնել Մեր սուրբ եւ անմահ յիշատակի արժանի Նախորդին, Պիոս Ժ. ի խօսքերը. գորով աշտատակալի պատերազմին առաջին դրոյիսը ընելու պէս իր հովուական հոգածութենէն եւ մարդկութեան նկատմամբ ունեցած սէրէն շարժած արտասանեց իր մահաւերժ ջրբոսներով: Ուստի, երբ Մենք իսկ, աշխատելու եւ բազում ինչ ինչ վերցնալով, եռանդաւոր պատասաններ կ'որոշենք Աստուծոյ, ջերմապէս կը յորդորենք Եկեղեցոյ թոյր գտակները, մանաւանդ սուրբ նուիրապետութեան անդամները, ինչպէս ըստ այնքան բախանաւորով Մեր Պատուական Նախորդը. որ սակեմք անդադար աշխատել, իրենց ջանքերը կրկնապատկեն. թէ՛ առանձնական խոնարհ աղօթքով, թէ՛ հրապարակական հանդիսաւոր պաշտամաններով խնդրենք Աստուծոյ, ամեն բանի իշխանէն եւ գերագոյն Տիրոջմէն, որ յիշէ իր որդւորութիւնը եւ մեկդի ընէ վերջապէս իր բարկութեան պատուհասը, որով ժողովուրդներու անօրէնութիւնները կը պատժէ:

Հաճի՛ մեզի զօրաւիզ եւ օգնական ըրչալ եւ մեր փառաբաններուն կատարման նպատակը Աստուծաւոր Կոյսը, որուն երանաւէտ ծնունդը, աշտատակ սօսախրմքութեան առարկան, խաղաղութեան արշալոյսի մը պէս փայլեցաւ վաստակաւոր մարդկութեան վերելք, Ինք որ պիտի ծնաներ Զանկիւյ, որով Յաւիտենական Հայրը ուզեց հաշտեցնել աւելնալ. «Աստ խաղաղութիւն արեւմտ Խաչին իւրոյ որ ինչ յերկրի եւ որ ինչ յերկինս» (Կորն. Ա. 20):

Դաշով Անոնց որ կը վարեն ժողովուրդներու ճակատագիրը, բախանաւոր ինչ կ'աղայենք իրենց եւ կը պաշտօնակոր մարդկային ընկերութեան փրկութեան համար տեղի տան զքաջի զգացումներու, եւ կենան իրենց հակառակութիւններէն: Թո՛ղ նկատի առնուի թէ ո՛րքան թշուառութիւններով եւ սուգերով ինչ է արդէն աշտ մահկանացու կեանքը, եւ հարկ լիւր զայն աւելի եւս թշուառացնելու եւ դառնացնելու: Բաւական չէ՛ն կուտակուած փշտակները, հերիք չէ՛ թափուած արիւնը: Թո՛ղ փութան ձեպեն հաշտուիլ, ձեպ ձեպի տալ: Այսպէսով Աստուծոյ պիտի ընդունին փառաւոր վարձատրութիւն մը թէ իրենց եւ թէ իրենց ժողովուրդներուն համար, եւ արեւոյ խաղաղական ընկերութեան առջեւ մեծ արդիւնք պիտի շահին: Վերջապէս մեզի, որ մեր Քահանայապետութեան սկիզբը, աշխատել անեղ խոռովութիւններու հետեւանով շատ ծանր դժուարութիւններու կ'ենթարկուիմք, պիտի տանք, մեր աղաչանքին համարապատասխանելով, ամենաբարեւոր եւ ամենապատկառի զոհունակութիւն մը:

Տրուած Վասիկանեան Պալատէն 1914 Սեպտ. 8ին, Ս. Կուսին Յճնդեան օրը:

ԲԵՆՆԵԴԻԿՏՈՍ ԺԵ. ԲԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏ

ԴԵՊՔԵՐ ԵՒ ՍԿՁՐՈՒՆՔՆԵՐ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՀԱԼԷՊԻ ՏԵՂԵԿԱԳՐԻՆ ԱՌԹԻԻ

Բ.

1. Շատ օգտակար և հարկաւոր իսկ է գիտնալ թէ ո՛ւմ պէտք է վիճակի դաստիարակութեան գո՛նէ վերին հրաւորութիւնը: Որովհետեւ տղայոց կըրթութեան այս ահաւոր մրցումին մէջ, կըքերու բռնն փոթորիկներով կը տարուին մանաւանդ անոնք, որ ամէն գնով կ'ուզեն տիրել երիտասարդ տարրին վրայ, որով և ամէն կանոն և օրէնք, որքան ալ սրբազան ըլլան անոնք, կ'արհամարհեն ու կ'ոտնակոխեն, և իրենք նորամուտ և բռնազբօսիկ սովեստութիւններով կ'ուզեն տիրել, տիրապետել, հրամայել:

Դաստիարակութեան պարտքը, պաշտօնն և իրաւունքը, և անոր գերազոյն հսկողութիւնը կը պատկանի այն իշխանութեան միայն, որուն յաստուածակոյս կողմանէ աւանդուած է: Արդ Բրիտոս Տէրն մեր իր առաքեալներուն և անոնց յաջորդներուն միայն տուաւ այս իշխանութիւնը. «Ուսուցե՛ք». Սորովեցուցե՛ք ամենուն. և Հոգին Սուրբ զանոնք դրաւ «Տնաւոյ», վերակացուներ Աստուծոյ ժողովրդեան. և անոնց հրամայուեցաւ «Արածել» ոչխարները, գառնուկները.

անոնք բարի հայրերն են, և պիտի «ջամբեն» առաքելական կաթը և հաստատուն կերակուրը, պիտի պահեն աւանդը. և անոնց պարտքն է սխալ ուսուցումը արգելուլ, թիւր վարդապետութիւնները խափանել, զանոնք սորվեցնելու յանդգնողները դատապարտել և բաժնել ի միութենէ Ս. Եկեղեցւոյ:

Կը զգամ թէ անմիջապէս դէմն ի վեր պիտի ուզեն նետել այն առարկութիւնը, որ հասարակաց տեղի մը եղած է, ինչպէս կ'ըսուի տրամաբանութեան մէջ, Եկեղեցւոյ թշնամիներու Պիտի ըսեն. «Բայց ատիկա պարզապէս տգիտութիւն է կամ խաբէութիւն. այս հրամանները, պատուէրները, պաշտօնները կը հային միայն հաւատոց ուսուցումին և ո՛չ թէ աշխարհական ուսուցումին, գիտութեանց, պատմութեան, փիլիսոփայութեան, ևն. ասոնք կրօնքի հետ, որով և Եպիսկոպոսաց հետ բնաւ առնչութիւն չունին. ուրեմն»:

Երեւութաբար շատ գեղատեսիլ (speciosa) է ձեռնարկութիւնը. սակայն գեղեցիկ դէպքին տակ կը ծածկէ ժանտ թոյնը, որով զաշխարհ կ'աւերէ: «Զի՛ կայ մեռ եւ քո՛» կ'աղաղակէին դուերը Յիսուսի դէմ, երբ զանոնք կը հալածէր մարդերէ. Ի՛նչ կ'ուզես մենէ, ինչ կը խառնուիս մեր գործին. հանդարտ թո՛ղ զմեզ, մի՛ վտարեր զմեզ... Մինչեւ իսկ կ'աղաչէին որ թոյլ տայ իրենց մտնել խոզերուն մէջ, քանի որ չուզեր որ մարդերը խոզերու փոխարկեն... Պատմութիւնը կրկնութիւն է, կ'ըսեն. այսպէս, դժոխքի տիրոջ քաղաքականութիւնն ալ միշտ նոյն եղած է:

Իսկ վերի առարկութեան ուղղակի

պատասխանելով կ'ըսենք նախ. այդ մարդիկը անոր համար կ'ուզեն տիրել դպրոցներու, որպէս զի, — ուշ դրէ՛ք պատճառին, կը ստորագծենք մասնաւոր, — որպէս զի տղայոց խղճին, սրտին և հոգւոյն վրայ տիրեն և անոնց սրտէն, խղճէն և հոգիէն հանեն հաւատքը, կրօնքը, բարոյականը, մանաւանդ՝ կաթողիկէութիւնը. ահա՛ իրենց վախճանը։ Եւ այս բանս բացայայտ ստուգուած է ո՛չ միայն ի Գաղղիա, ուր դպրոցներէն վտարեցին մինչև իսկ Աստուծոյ սրբազան անունը, այլ նաև մեր մէջ, ուր կրցան տիրել կուսակցական անկրօնները կամ անկրօն կուսակցականները։ Հին արուեստ է այն փաղաքշանքը՝ թէ չպիտի դպչին կրօնքի և հաւատալեաց. կամայ կամաց կը դործեն՝ միերոպը, թոյնը, կրակը, մինչև յանակնկալս և անդարմանելիորէն յառաջ բերեն հիւանդութիւն, մահ, հրդեհ. ա՛յսպէս է նաև ի բարոյականին։

Երկրորդ՝ կ'ըսենք. բացարձակապէս սխալ է, սուտ է, խարէական է թէ՛ ըլլայ գեղեցիկ դպրութիւնը, ըլլայ փորձառական և տեսական գիտութիւնը, առնչութիւն չունենան բնաւ հաւատքի, կրօնքի, բարոյականի հետ. բացարձակ և էական առնչութիւն ունին. նախ՝ որովհետեւ հաւատքը կը բնակի յանկեղծ սրտի և խորհող մտքի մէջ. արդ այն ամէն բան որ սրտի և մտքի հետ առնչութիւն ունի, հարկաւորապէս առնչական է նաև հաւատքի հետ. հետեւաբար ո՛վ որ յաստուածուստ պաշտօն ունի հաւատքի, պաշտօն ունի նաև դրպութեանց և գիտութեանց վրայ։ Ապա ո՛րք է համոզուիլ, — և համոզուելու

համար բաւական է տեսնել, — որ՝ այն ամէն գրքերը, դպրութեանց՝ օր. հ. բանաստեղծութեան, գրականութեան, պատմութեան, ևն., գիտութեանց՝ օր. հ. բնագիտութեան, տարրալուծութեան, փիլիսոփայութեան, աստղագիտութեան, մինչև իսկ ուսողութեան և մասթեմատիկայի, այս ամէն դասու գրքերն են, կ'ըսենք, որք առ հասարակ կը բովանդակեն ահաւոր մոլորութիւններ, երբ զերծ կը մնան հոգեւոր իշխանութեան հսկողութենէն։ Բաց աստի՛ անկրօն կամ անտարբեր ուսուցիչներն ալ՝ կենդանի բանիւ բերանոյ, սրտերու մէջ կը սերմանեն այդ մոլորութիւնները։ Ուրեմն Ս. Եկեղեցին յաստուածուստ իրեն տրուած այս իրաւունքէն բնաւ երբեք չի կրնար հրաժարիլ։

Ասոր համար է որ Սիւնհոդոսը կ'ուսուցանէ այսպէս. ¹ «Վարժարաններու մէջ ուսուցումը կարելի չէ բաժնել կրօնական դաստիարակութենէ։ Եւ քանզի հաւատացեալը կրօնական դաստիարակութիւնը՝ վերաւոր վախճանն է Եկեղեցւոյ, .. ուստի սակե կը հետեւի, որ Եկեղեցին ո՛չ միայն օսար եւ անմասն չէ վարժարաններու վարչութենէն՝ որոնց մէջ իր հաւատացեալները պիտի կրթութիւն, այլ եւ ինքն իրաւունք ունի վարժարաններ կանգնելու, կանգնուածները վարելու, եւ արքուն հսկողութեամբ եւ խնամքով զգուշացնելու հաւատքի դէմ մոլորութիւններէ, եւ իր սեպակական ճոխութեամբը ֆրիսոնէական ուղիղ շարդի մէջ առաջնորդելու»։

Հետեւաբար հոգեւոր իշխանութիւնը իրաւունք ունի հսկելու ո՛չ միայն դրպ-

¹ Տիտղոս Ը. Գլուխ Ա. համար 381։

րոցներու ծրագիրներուն, դասագրքերուն, բարեկարգութեան, բարոյականի և կրօնական ուսուցման վրայ, այլ նոյն իսկ ուսուցիչներուն դադափարին և բարոյականին վրայ եւս. ահա ի՛նչ կը նշանակէ Քրիստոսի Տեառն մերոյ «Ուսուցեմք»:

2. Սակայն այսչափ մեծ և կարեւոր պաշտօն մը՝ բնականաբար իրեն հետ կը բերէ մեծ և ծանր պարտք, մանաւանդ եպիսկոպոսաց համար, անդադար մեծ ուշադրութեամբ զբաղելու տղայոց կրթութեան գործին հետ, դպրոցներու հետ: Իրենց հովուական պաշտաման ամենէն կարեւոր, ամենէն փափուկ, ամենէն ազնիւ և պատասխանատու գործը՝ դպրոցներուն գործն է անշուշտ. այլ ամենէն մխիթարականն, ամենէն բեղմնաւորը, ամենէն աւելի ապագայ խոստացողն ու թէ՛ աստ թէ՛ ի հանդերձելումն վարձուց արժանաւորն է այն: Ո՛վ որ դպրոցներն ունի, ունի նա ժողովուրդները. ով որ կը պահէ ու կը ծաղկեցնէ դպրոցները, նա կը պահէ ու կը պերճացնէ կրօնքը. նա Քրիստոսի ճշմարիտ փոխանորդն է, նա քաջ հովիւ, մեծ վարդապետ, խղճամիտ աւանդապահ և հաղարապետ է Տանն Աստուծոյ. նա եպիսկոպոս է ըստ սրտին Աստուծոյ:

Ամենամեծ Սուրբ եպիսկոպոսներ այս բանիս զոհեցին իրենց ջանքը, հսկողութիւնը, տքնութիւնը: Ս. Կարալոս Պորրոմեան մը, Ս. Փրանկիսկոս Սալէզեան, Ս. Ալփոնսոս Լիգուորեան զարգացուցին այս գեղեցիկ ճիւղը: Եւ հիմա Եւրոպիոյ, մանաւանդ Գաղղիոյ, Բեզգիոյ եպիսկոպոսները իրենց բոլոր հոգն

ու խնամքը կեդրոնացուցած են դպրոցներու վրայ, անհաւատալի ճիգեր թափելով կաթողիկէ մանկութիւնը ազատելու համար անկրօններու, անբարոյականներու ճիրաններէն, հոգեւոր և մարմնաւոր դժբախտ կորստենէն:

Եւ, Տէ՛ր Աստուած, ի՛նչ հրաշալիքներ կը գործեն: Եռանդը և սուրբ վախճանի համար սեւեռեալ գաղափարը և անդրդուելի կամքը և շարունակուած զոհողութիւնը յիրաւի հրաշքներ կը գործեն:

Ուրիշ յօդուածով մը պիտի կարենանք աւելի պարզել այս կենսական կէտին յարակից պարագաները:

ՀԻՆ ՎԱԽԵՐԱԹՈՒՂԹԵՐ

Օ Ր Ա Պ Ի Ր

ՄԵԾ ՀԱԼԱԾԱՆՔԻՆ

ՈՐ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱԻ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԵՑ ԴԷՄ

(1827 — 1830)

Ինչպէս վերը ըսի, Հայք շատ բան ընել տուին տէյի ահա մէկ ըրածնին տահա. Հայուն մէկը Թէպօիլ քրյաֆէթով Պէյօղլու: Աստուածածնայ ժամը կ'երթայ, աւագ խորանին քովը կը սպասէ որ Համուրճի օղլու քահանան պատարագի ելած ժամանակը չիշով զարնէ սպաննէ, քահանան ալ չգիտնալով կու գայ խորանը կ'ելլայ կը սկսի պատարագը. քայք քահանան կը զիտէ աս մարդը, կը նայի քի թէքէն մարդ չէ և կ'իմանայ քի բան մը կայ. անիտէ պահարան ճիւղ և անտեղի խրովաթին հապար կու տան քի դան բռնեն. աս բանս Հայը տեսնալուն պէս որ զինքը պիտի բռնեն. անիտէ կը փախչի, շատ բնութեցին չի կրնային բռնել:

Մայիս

Յուլիս 6 Ուրբաթ. — Աս օր իրիկուան մօտ յանկարծ տէրութեան պարութիւնն ան փոքր կեցաւ, երկինքը ելաւ, երեք հարիւր հոգիէն էվէլ զայ հղաւ և պարութեի պաշի Սիմօնին տղան ալ մէջը մտաւ: Սիմօնին կնիկը որ տղուն մարն էր հինգշաբթի իրիկուն իրենց տունը ուղղափառաց հալածանքին վրայ խօսք կը բացուի, կը դառնայ աս կնիկը կ'ըսէ նաաող մարդկանց. ան խրատար աս բանիս զայրէթ ունիմ քի տախի մէկ շապիկս մնայ նէ կը ծախեմ կու տամ թէք աս քաթուղիկներուն հախէն գանք: Էրթէսի օրը զաւկին վրայ Աստուծոյ բարկութիւնը հասաւ, բայց չիմացան քի ինչ էր աս եղածը, Աստուած էր աս բանը ընողը տէյի: Տեսելը լաթովը թաղել տուաւ քի մարտիրոս և նա հասակ է սղաս տէյի:

Ասը ստոյգը աս է, ինչ էր բռնկելուն սէպէպը, աս մեռնող տղան քիչ մը չալըն բլլալով, ան տեղաց զապիթը զասոնք ըլլալով օր մը առաջ քանի մը ալլազգ ծեծել տուեր է. ծեծ ուտողին մէկը ոխը սիրտը պահելով նետիչ մը մեռնողին կը սրխմէ, տղան կը զարնուի, զարնողը գիտէ քի ինքն ալ պիտի մեռնի զարնելովը, նետիչ մըն ալ պարութիւննային մէջը կը սրխմէ ինք ալ, զամէնքն ալ միատեղ երկինք կը հանէ: Տէրութիւնը իրաւ ան տեղի գեղերը աս մարդոցը ձեռքը տուեր է կառավարութիւնը, բայց չիտակը իմանար նէ հիմա հէլպէթտէ, պարութիւննէլի Սիմօնը հէմ կը գլխատէր, հէմ ապրանքը զապիթը կ'ընէր: Բայց Հայոց ձեռքը ամէն ուժը ըլլալով անիտէ արքային և տէրութեանը այսպէս հասկցուցին կայծակ ինչիւրէ անկից բռնկեր է տէյի: Պէզճեանն էր աս ձեւը տուողը աս բանիս:

Այս միջոցս Սէլիմ Մէհմէտ բաշան էր եպարքոս, տէրութեան սեփիր ըլլալով օրտուով գնաց դուրս, յետոյ ազլ ըրին, կէլի Պօլու եկաւ նստեցաւ, զասուր տեղը էվէթը նաղրի Խիւլիւսիւ Ահմէտ էֆէն խայմախամ ըրին, աս մարդս շատ բան հասկցաւ էվէթը նաղրութեան ժամանակը, և շատ մարդու ալ կ'ըսէր, մի մոմտաք Աստուած ողորմած է ըսելով կը միտիարէր, ու հայոց ալ դէմ

աս եղած բաներէն սիրտը ոխ ունի, բայց յետոյ հայոցմէ ստակ ուտելով փոխվեցաւ:

Ինչպէս որ առաջ ըսի աս մարդուս իհարէ եղած էր քանի մը ստակ բռնողի գործքերը, հիմա պէտք էր որ ձգէ. զասոնք շատ աղաչանք ըրին ըսելով մեզ չի ձգէ ուրիշ մարդու ձեռք, մենք իրեն ենք, ինք նայի և հիմնէթոփ ալ մեզի ալ լաւ կ'ըլլայ ըսին իրեն մէկ մարդուն բերնովը. բէք աղէկ աս զասոնք չեմ մոռնար. հէմ չեմ ուրիշին ձեռքը ձգիր հանդարտ ըլլան ըսելով իր մէկ մարդուն իհարէ ըրաւ, որ զաս մարդոց գործքերը տեսնայ. իրաւի աղէկութիւն կ'ուզէ, բայց Ֆրսանթ չունի ձեռքը և աս մարդուս առաջի գործքը աս եղաւ որ հացի նիզամի ետեւէ ինկաւ և մէկ օր մը թէպիւր եղաւ, մէկ հացի փռան վարպետ մը կախեց և շատ տէգլեհախտարներու ալ ականջ քամել կու տար, աս բանիս համար հայք միշտ կ'ըսէին թէ աս մարդս քէշ մարդ է, զէրէ իրենց դպչելուն համար:

Յունիսի ամսոյն մէջ Պէզճեան Յարութիւնի թէթիպովը եղաւ, ըսաւ քանի մը հոգիին ծածուկ, հայոց ժամը գացողներէն ու չի գացողներէն հինգ տասը հոգի բարութալը մարդիկ երթան Պատրիարքարանը, պատրիարքէն խնդրեն էյամ մը մէօնէթ որ աս սիւրկիւն ըլլալը դադրի, և ամէն մարդ ալ միջոց ունենալովը մտածէ հասկնայ ինչ բան է աս որ կ'ըլլայ կոր, ամէն մարդուն խելքը գլխէն դուցեր է, զէրէ ամէն մարդ սիւրկիւն ըլլըվիւր մտածելով, աս սէպէպիս համար մեզի միջոց տալովը, ամէն մարդ ժամանակ ունենայ ինքը զինքը գտնալու և եղածը գացածը հասկնայ, աս ճամբով գացէք աղաչեցէք:

Բէք աղէկ ըսին ան մարդիկ իրեն, յետոյ երթալու եղող մարդիկ խորհուրդ ըրին իրենց մէջը, չունքի ըսէնք քի ժամ գացող ու չի գացողք միատեղ պիտի երթան, ժամ չի գացողք ըսին, չըլլայ քի աս մէկ տիւպարա մը ըլլայ, մենք մեր բերնովը իմանք, սողրա մեզ սրնըշտըմը ընէ պատրիարքը, դուք ինծի խօսք տուիք տէյի, ասանկ ըլլալով հարկ եղաւ. աս բանն առջի մարդիկը

երթալու Պեղծեանին հարցնելու, թէ յետոյ սուտ բան մը դառնայ նէ, և մենք ժամ գացեր ենք, մէկալնոնց համար աս էյամը պիտ որ ըլլայ, յետոյ ան մարդիկը չերթան նէ պատրիարքը մեզմէն մի բնութէ պիտոր. ըսաւ Պէզճեանը ես ձեզի գտցէք ըսի ձեզի բան հարցնող չի կայ. մի՛ վախնաք:

Էլան աս մարդիկը գացին պատրիարքաբանը որք են այսօրքիք: — Աչճի օղը Կաբապետը, Մէրամէթճի օղը Յուսէփը, Փուլճի օղը Յուսէփը, Տրապիզոնցի Մինասեան Պետրոսը, Ապտիւլլահ օղը Հիւմրիզը, Սամանճի օղը Անտոնը, Ազնաւոր օղը Քիւլիւք Գէորքը ևն. ևն.:

Ան օրը պատրիարքը հոն չէր Իւսկիւտար գացեր էր. Պէզճեան Յարութիւն աղան հոն գտնուեցաւ, վէքիլը ըսաւ գացողներուն բարի եկաք, հազար բարով. բայց ի՞նչ է ըսելիքնիդ, գացողներէն մէկը ըսաւ վէքիլին. Հայր սուրբը կ'ուզէինք տեսնալ, բայց մանի չէ հրամանոցդ կը զուրցենք և հրամանքդ ալ մեր կողմանէն Հայր սուրբին իֆատէ ըրէք և ամիրային ալ հոս գտնուիլը շատ աղէկ եղաւ. ասորվան օրս եկանք հոս կը խնդրենք հայր սուրբէն որ մեզի մէկ էյամ մը միջոց տրուի, ամէն մարդ իմանայ ըսելիքնին, Պէզճեանը կ'ըսէ վէքիլին. հայր սուրբ ես աս բանիս քիչ մը տեղեակ եմ, ասոնց կողմանէ ես կը զուրցեմ հրամանոցդ, սկսաւ այսպէս. Հայր սուրբը հոս չէ հրամանքդ լսէ ասոնց խնդիրքը, ու անոր ըսէ, և ես ալ վաղուան օրս պիտի տեսնամ կը զուրցեմ. աս մարդիկը ասուր եկան ազգին կողմանէ մէկ էյեամ մը միջոց կ'ուզեն կոր որ ամէն մարդուն խելքը գլխէն գացեր է. միջոց ունենալովը մտածէ, հարցնէ, իմանայ, ասանկ սիւրկիւն ըլլալէն ինչ օգուտ կ'ըլլայ, մտածեն աս միջոցիս մէջ ևն. ևն.։ Աս բանը ըսէք Պատրիարքին ան ալ զբանը եախօս պէտք եղած տեղը ըրծա ընէ քի աս միջոցիս մէջ սիւրկիւն չըլլայ, ահա ասոնց խնդիրքը այս է, վէքիլն ալ խիստ բարի ըսելով քանի մը խրատական բաներ ըսաւ, յետոյ գացողները անկից ետ դարձան, կրնամ ըսիլ քի աս բանը քանի մը հոգեոց համար ընել տուաւ:

Պէզճեանը, ասկից վերջնալ շատ աշխատեցան ընելու բայց Աստուած ալ ընել չի չտուաւ:

Աս միջոցիս մէջ և առաջ ալ քաթօլիքներէն որ հայոց կողմը գնացին, ընդդէմ ուղղափառաց շատ խօսքեր ըսին և ալ ըրին, շատ մարդու սեպեպութիւն տուին չարչարելու, հիմէն Աստուած դարձ տայ անոնց, և հայոց ալ գէշ չըսենք, Աստուած հոգիներուն աչքը բանայ ու լուս տայ որ իմանան ճշմարտութիւնը ի՞նչ է:

Տասնը հինգ օրէն վերջը պատրիարքը կանչել տուաւ առջի գացող էյամ մը միջոց բազումները, անոնք ալ կրկին ըսին, պատրիարքը ուզեց կրճի պօճի ընել, բայց գացողները ըսին քի Յարութիւն ամիրան ալ հոն էր, քանի մը օրուան միջոց չուզեցինք մէկ էյամի խօսք եղաւ, պատրիարքը նայեցաւ քի բանին մէջը Պէզճեանին անունը կայ կէօյա չիտէ եղեր Պէզճեանին ան օրը Պատրիարքարանը գտնուիլը, երբոր ըսին նէ, ես աղան ալ ան օրը հոս էր մի ըսելով կրկին էյամի խարար սուլին ետ դարձան:

(Շարունակելի)

ԵՕԹՆԵԱԿ ՔՐԻՍՏՈՆԵՒ

ՀՈԳԵՒՈՐ ՄՏԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

„ՆՄԱՆՈՒԹԻՒՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ՝ ԳՐԲԷՆ

ԳՐԲ Ա.—ԳԼ. ԻԳ. —Մանուկ մտածութեան վրայ)

(Շար.)

Յոյսդ մի՛ դնե՛ր բաւեկամաց ու մեծամտաց վրայ եւ փրկութիւնդ մի՛ յաւադիր ապագայի. որովհետեւ կարծածե՛ր աւելի շուտ պիտի մոռնան գիեղ ծարրիկ:

Լաւ եւս է հիմա՝ քանի որ տեսնե՛ս, կանխատես ջղալ եւ ի՞նչ մը բարի գործեր համարելի, քան քի ուրիշներուն օգնութեան վրայ յոյս դնել:

Եթէ դու հիմա տեղի համար չես հոգար, վերջը ո՞վ պիտի հոգայ գիեղ:

Հիմա յոյժ անգին ժամանակ է:

Հիմա եմ փրկութեան օրերը, հիմա ժամանակ ընդունելի:

Բայց, աւա՛ղ, որ այս ժամանակը ուրիշ օգտակարացի չես գործածեր, որուն մեջ կրնաս աղիւնեաւորել ինչ որ արժանի ընէ գիեղ յաւիտեանայիս ապրելու:

Ժամանակ պիտի գայ, երբ, որ մը կամ նոյն իսկ ժամ մը պիտի բաղձաս զեզ ուղղելու համար, եւ չեմ գիտեր թէ արդեօք պիտի տուէ՞ ինքի:

ՍՈՒՐԲ ԲԵՆԵԴԻԿՏՈՍ

Նախահայր արեւմտեան վանականներու

Սուրբ քահանայ մը, ժողովրդապետ, ըստ աւանդութեան, Մոնտէ Պրէկլարոյ կոչուած առանին, որ Սուրբին բնակած անձաւէն չորս մղոն հեռու է, Զատնական համար ինքիբեմ ճաշ պատրաստել տուած էր: Յիսուս տեսիլքի մէջ անոր երեցացւաւ եւ ըսաւ. «Իմ ծառաս անօրութեան կը մննի անձաւի մը խորք, եւ դուն ինքի ախորժանամ կերակուրներ կը պատրաստես: Այս ձայնին վրայ քահանան կ'ելլէ եւ իր սեղանին համար պատրաստուածը առնելով ճամբայ կ'իյնայ երթալու անժամօթ Սուրբ փնտռելու: Եւ զանկող գտնելով կը հրաւիրէ որ Մեծ-Պահօքի ծովը լուծէ փրկչին Յարութեան հրաշափառ տունին օրը: Կամայ կամայ մեր սքանչելի Մենակեացը սկսաւ յայտնուիլ. եւ հետզհետէ շրջապահներէն շատերը սկսան իրեն այցելութեան գալ. եւ ապրուստի համար պէտք եղածները անոր բերելով, անկէ կ'առնուին աւելի պատուական կերակուր մը, այսինքն Աստուծոյ խօսքը:

Սուրբ Բենեդիկտոս օր մը սասանայի եւ մարմնայ կողմէ սոսկալի փորձութեան մը ենթարկուելով՝ մօտ էր իյնալու եւ առանձնական կեանքը լքելու, երբ մօրենիներու եւ փոքրերու մէջ նետուելով յաղթեց փորձութեան: Անկէ ետքը հրեշտակային մաքրութեամբ մը օժտուեցաւ, եւ դեռ այլեւս չկրցաւ փորձել զանկող այս մասին:

Մերձակայ մենաստանի մը վանահայր ընտրուեցաւ, բայց իր խտրութիւնը այնքան անհաճոյ եղաւ վանականներուն, որ անոնք իրմէ աղատելու համար թունաւոր բաժակ մը ներկայացուցին իրեն: Բենեդիկտոս, յայտնութեամբ տեղեկանալով եղածին, խաչակնքեց բաժակը որ ճաթեցաւ կտոր կտոր եղաւ:

Յետոյ բաշտեցաւ նորէն իր առջի առանձնականը, ուր իրեն նմանիլ փափաքող շատ մարդիկ քովը եկան: Քիչ ատենէն, իր թողած մէկ վանքին տեղ 12 հաա հիմնեց: Անոնց տուաւ կանոնագրութիւն մը որ Սուրբ Հոգւոյն կողմէ, կերպով մը, ներշնչուած էր: Իր համբաւը օրէ օր աւելնալով, Հասմէն ծերակուտականներ եկան զինքը տեսնելու: Տէրաւազդոս անոր բերաւ իր եօթնամեայ երեք որդին Պլակիգոսը եւ Էքուրիկոս անոր յանձնեց: Սուրբ Մաւրսօրը Սուրբ Բենեդիկտոս անձամբ դաստիարակեց այս երկու աշակերտները, որ քիչ ատենէն մեծ սուրբիք եղան: Պլակիգոս Յիսուսի համար իր արեւնը թափեց, իսկ Սուրբ Մաւրսօր Թրաւնայի մէջ միաբանութեան երկրորդ հիմնադիր մը եղաւ:

Թեեւ Պլակիգոսի հայրը Սուրբակի երկրին տերն

էր եւ մենաստանին բարերար, բայց ինք, այս պատանի պատրիկը, ամէն տեսակ տնային ծառայութիւններ կը մտաւայանէր հասարակութեան, օրինակի համար խոհանոցը աշխատիլ, ջուր կրել եւ: Եւ օր մը երբ Ներոնի լիճէն ջուր բերելու գացած էր, սափորին ծանրութեանէն սահեցաւ ինկաւ լիճին մէջ: Սուրբ Բենեդիկտոս հրամայեց սուրբ Մաւրսօր, իր հաւատարմի՝ աշակերտին, որ վազէ երթալ տղան ջրէն հանել: Մաւրսօր, իր վարդապետին խօսքին վրայ, իսկոյն կը մեկնէ, եւ ընդունած հրամանին մասին վշտանալով եւ իր հաստատ քայլերով կ'ընթանայ ջրին վրայէն եւ Պլակիգոսը կ'ազատէ անդունդէն ուր սուզուելու վրայ էր: Ո՛րոշ րոպէ վերադառնալով քան մեծ հրաշք մը. հնազանդութեան ուժի՞ն թէ հրամանին զօրութեան: Մեծ խնդիր, կ'ըսէ Սուրբ Գրիգոր, Սուրբ Բենեդիկտոսի եւ Սուրբ Մաւրսօրի միջեւ: Բայց, զայս լուծելու համար, բռնեք թէ հնազանդութիւնը շնորհք կը բերէ պատուէրը կառարեւալու համար. հրամանն ալ շնորհք կը բերէ հնազանդութիւնը արդիւնաւոր ընելու համար: (Bossuet, Panegyrique de Saint Benoit.)

Դժոխքը, այսքան յաղորութիւններու վրայ զայրացած, ջանաց վերջ առնանց, փորենտիտոս անուանով նախանձատի մը միջոցաւ, որ նախ ահաւի զըրպարութիւններով յարձակեցաւ մեր Սուրբին վրայ: Զեաք զարկաւ վատթար հնարքներով կրօնաւորները շարութեան մղելու: Պէտք եղաւ որ Բենեդիկտոս տեղի տայ փորձորիկն տալեւ: Ուստի սուրբութեամբ հեռացաւ Սուրբակի ժայռերէն, որ նուիրաբարձուած էին իր ապաշխարութիւններով եւ այն տեղ գործած այնքան հրաշքներով: Երկու հրեշտակ, երկուստեքի կերպարանքով, տարին զինքը կասկած լեռք, Նեապոլոյ թագաւորութեան մէջ, Սուրբակէն 50 իսկ Հռոմէն 62 մղոն հեռու: Հրեշտակները Սուրբին յանձնեցին նոյն տեղը որ առաջ եպիսկոպոսարան էր եւ ապա եղաւ նշանաւոր արքայարան մը, կեդրոն այս Սուրբ Նախահայր հիմնած անթիւ անհամար մենաստաններուն: Այս լեռան վրայ եւ շրջակաները, ինչպէս նաեւ Իտալիոյ ուրիշ շատ մը գաւառներուն մէջ գեոհեթանոսութեան մնացորդներ կային, ի մէջ այլոց Ապոլոնի մէկ մեհեանը, ուր այս կռաւքը իբրեւ Աստուած կը պաշտուէր նոյն կողմի գիւղացիներէն: Ս. Բենեդիկտոս քառասուն օր առանձնութեամբ եւ ծածով տաքիւնութեան պատրաստուելէ յետոյ, ամիսէն առաջ այս մեհեանը կտրմանց, կռաւքը փչրեց, եւ այլեք մերձակայ փոքր տնտաւք որ հեթանոսական սնտոխտարութեանց կը ծառայէր: Մեհեանը մաքրելով օրրելով աղօթարանի վերածեց, եւ անուանեց զայն Սուրբ—Մարտիրոս: Ուրիշ մը կառուցանել տուաւ Յովհաննէս Մկրտիչ անունով: Այնուհետեւ եռուսդուն քարոզութիւններով ջանաց շրջափայլեցաւ ժողովուրդները գարձի բերելու, անձամբ եւ իր աշակերտներու ձեռքով:

ՀՈՒՍԷԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕՒԱԶՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՕՐԷՆՈՐ

(Շար.)

Չարիքը և անոր պատճառները հաստատելը բան մըն էր. բայց կարեւորը՝ անոր դարման տանելն էր։ Եկեղեցին իր երկար փորձառութեամբ և յարատեւութեան ոգով զոր իր հակառակորդներն իսկ կը խոստովանին, միշտ ջանադիր եղած է այս մասին։ Նախ և առաջ քիչցուցած է ընտրութեանց թիւը, և զանց ընել չկրցած տեղերը միայն պահած է դանոնք։ Եպիսկոպոսները, որ ատենով կ'ընտրուէին ժողովուրդէն, յետոյ իրենց կղերէն, ապա միայն իրենց Կանոնիկոսական ժողովէն, այժմ ընդհանրապէս Բարձրագոյն Քահանայապետին կողմէ կ'անուանուին։ Արդ, մեր խնդրին համար կարեւոր հետեւանք, ընտրութիւնները որչափ կը նուազէին, զանոնք կանոնաւորելն ալ այնչափ կը դիւրանար։ Դժուար չէ այս բանիս վերահասու ըլլալ։

Հաստատենք նախ թէ լոկ այս իրողութեամբ մենք որչափ հեռացած կը գտնուինք արդէն արդի ընտրական վարչութիւններէն։ Եկեղեցւոյ մէջ ընտրութիւնը փոխանակ ամէնուն վրայ տարածուելու և ընկերական կեանքին մեծ մշանակը ըլլալու գրեթէ վերածուած է միմիայն բարձրագոյն գլխին որոշողութեան։ Ասիկայ ընտրուած պետն է այնպիսի ընկերութեան մը, ուր յաւէտ ի գործ կը գրուի մեծին կողմէ ընտրութիւնը, ճշմարիտ ընտրականութիւնը (sélection), և ամենէն հիանալի ընտրականութիւնը, Եկեղեցական վիճակն ընդգրկող երիտասարդները, որոնք թէեւ նախ նոյն ինքն Աստուծոյ կը կոչուին, բայց պարտական են իրենց կոչումը իրենց մեծաւորաց հակակշիւին ենթարկել, կը մտնեն զգուշաւոր միջավայր մը, ուր ընտրական պայքարներն և առավելաբար ընկերութիւններու խռովութիւնները յիշեցնող բաներ գոյութիւն չունին։ Յաւէտ նահապետական վարչութիւն մըն է այն, ուր հասարակութեան հայրը, եպիսկոպոսը, կ'ընտրէ, յիշեցնող զգուշացուած խորհուրդ

զով, հոգեւոր որդիները զորոնք իրեն պիտի ընկերացնէ իբրեւ քահանաներ իր հովուական գործին մէջ։ Արդեօք այս կերպով իրօք ձեռք կը բերուի լաւագոյններու ընտրականութիւնը։ Ո՛չ միշտ, ապահովաբար. բայց կարծեմ թէ, կաթողիկէ ամբողջ կղերը, անկեղծօրէն քննողը պիտի խոստովանի որ այս խարհիս ոչ մէկ կողմը այնչափ մօտեցուած է նոյնին։ Եւ ահա արդէն այսքան խնամով ընտրուած պատուական անձերու մէջէն, նուիրապետութեան բարձրագոյն գլուխը մի քանի հոգի պիտի ընտրէ, իբրեւ ընտրողներ ծայրագոյն քահանայապետութեան։

Քահանայապետին անուամբ համար հարկ էր ընտրութեան դիմել, որովհետեւ ան իրմէ մեծ չունի։ Միայն կը մնար անկէ հեռացնել ամէն վտանգներ։ Ասիկայ եղաւ այս «յաջորդական և իրօք հիանալի զգուշութեանց ամբողջութեամբ»։ Ընտրողներուն ընտրութիւնն իսկ լուրջ երաշխիքներ կ'ընծայէր. հնար էր յուսալ թէ մեր ըսածին պէս պատրաստուած մարդիկ աւելի իրենց խղճին պիտի հետեւէին քան երկրաւոր նկատումներու։ Բայց ասով շատացուած չէ։ Այս խիղճն ալ խստիւ կապած են Աստուծոյ առջեւ՝ քուէն ամենէն արժանաւորին ստիւգ երգումով։ Սակայն արտաքին աշխարհի հրնարագրութիւնները դեռ եւս կրնային անոնց վրայ ազդել, մեքենան, ինչպէս կ'ըսէ Պուրժէ, կրնար գործին մէջ մտնել, այս վտանգն ալ պիտի հեռացուի կարգինալական պապըն, տիւր ժողովին (conclave) օրէնսդրութեամբ։ Կարգինալները ընտրութեան ամբողջ տեւողութեան միջոցին բացարձակապէս արգելափակ և գրտի հետ ամէն հաղորդակցութենէ անմասն կը մնան։

Կրնանք հիմայ տեսնել թէ Եկեղեցին ինչպէս, զգուշութիւններու ուժով, պիտցած է միառմի հեռացնել ընտրական վարչութեան սովորական թերութիւնները։ Ժառանգական միապետութեան ամենամեծ առաւելութիւններէն մին է փառասիրութիւններու առջեւ դռները փակել։ Թաղը, մշտնջենաւորապէս ընտանիքի մը աւանդուած ըլլալով, կուսակցութիւններու մրցակցութենէն զերծ կը

մնայ, Եկեղեցին, որ իր դրութեան մէջ չէր կրնար նոյն դադարարականը իրականացնել, զոնէ անոր շատ մօտեցած է: Փառասիրութեան դաշտը շատ անձուկ է և խաղն ալ կարի սահմանափակուած: Ժողովուրդները տակն ու վրայ ընող և անհաշտ կուսակցութիւններ ստեղծող պայքարները արտաքսուած են անկէ:¹

Այս կերպով կը մօտեցուի նաեւ ժառանգական միապետութեան ուրիշ մէկ առաւելութեան, որ է իշխանութեան փոխանցման դիւրութիւնը: «Ժողովուրդեան համար բարիք մըն է, կը գրէր Պոսիւէ, որ կառավարութիւնը հեշտ ըլլայ, որ տեւէ միշտ այնպէս ինչպէս կը տեւէ մարդկային ազգը, և ընթանայ, այսպէս ըսենք, բնութեան հետ...: Ժողովուրդը իբրեւ առաւելութիւն մը նկատուելու է իր վեհապետը բոլորովին պատրաստուած գտնելը, և այսքան մեծ մղանակ մը, այսպէս ըսենք, լարելու հոգին ազատ ըլլալը»:² Եկեղեցւոյ մէջ, անշուշտ պէտք է այս մեծ մղանակը լարել, բայց գոնէ ժողովուրդը չի խառնուիր. մի քանի ծերունիներ, առանձնութեան և լուսութեան մէջ փակուած՝ զործը ի գլուխ կը հանեն, և

քրիստոնեայ ընկերութիւնը ու է կերպով չի վրդովիր:

Ասով առջեւը առնուած կ'ըլլայ նաեւ մեծ մասամբ՝ ընտրական վարչութեան ամենածանր վտանգներէն մէկին՝ օտարին միջամտութեանը: Երբ վեհապետները որդի ի հօրէ իրարու յաջորդեն, առանց հնարադրութիւններու և նենգութիւններու կարելիութիւն տալու՝ ինչպէս միջամտելու առիթ կը գտնուի: Ուրիշ է երբ ալմիայոյ ընտրութիւններ կը գրգռեն, իրարու դէմ կը հանեն նախանձընդդէմ կուսակցութիւնները: Ազմուկին և խռովութեան միջոցին, օտարը կրնայ աղէկ խաղ խաղալ, և իր ազդեցութիւնը բանեցնելու այնչափ աւելի կը յաջողի, որչափ որ վարչութիւնը աւելի ռամկավարական ըլլալով, ընտրող մարմինն ալ աւելի բազմաթիւ, նուազ լուսաւորեալ, նենգութեան և գոհիկ փորձութիւններու աւելի ենթակայ ըլլայ: Եկեղեցւոյ համար, օտարը՝ աշխարհական իշխանութիւնն է, որուն կրօնական գործերու միջամտելու առիթները ձեռքէ չփախցնելը ծանօթ է ամէնուն: Ուստի խնդիրը ամէն գնով զայն հեռացնելու վրայ էր: Այս բանին հասնելու համար շատ ձիգեր թափել հարկ եղաւ, բայց այս կողմէն ամենէն ուժգին հարուածը տրուեցաւ 11երորդ դարուն, այն հազարի կուսին մէջ ըոր Գրիգոր է: Մղեց կայսերական յափշտակութեանց դէմ: Մինչեւ այն ստեղծեալ Քաջանայսպետին ընտրութիւնը յանձնուած էր Հռոմի կղերին և ժողովուրդին, ինչ որ շատ խռովութիւններու առիթ տուած էր և նպաստած էր իշխաններու միջամտութեան: Ինչ միջոց ձեռք առնուեցաւ նոյնին անկախութիւնը աւելի եւս ապահովելու համար: ընտրողներուն թիւը սահմանափակուեցաւ. այն ժամանակէն սկսեալ ընտրութիւնը յանձնուեցաւ մի միայն կարդինալներուն:³ Ապա, 13երորդ դարուն, այս նոր

¹ Տիեզերական ժողով մը արդէն ամփոփ և ընտիր համախմբում մը կը ներկայացնէ: Սակայն հնար է վախճալ որ ըլլայ թէ ընտրական փառասիրութիւններու և պայքարներու շատ ընդարձակ ասպարէզ արուի հոն: Վատիկանի ժողովին ժամանակ, Պիոս Թ. հաստատած է որ եթէ Քաջանայսպետը ժողովին գումարման տտեն մեռնի, համախմբուած եպիսկոպոսները ռեւէ կերպով իրաւունք պիտի չունենան իր յաջորդին ընտրութեամբ զբաղելու: Եւ թէ այս հոգը միմիայն կարդինալներուն կ'իյնայ: Պիոս Ժ. կրկնեց զայս պապընտիր ժողովի նոր կանոնադրութեան մէջ: Սուրբեղ ուրիշ նկատողութիւն մը կ'ընէ (De Religione, tract. VIII, lib. X, cap. II § 6). Երբ պետը ցկեանս կ'ընտրուի (ինչպէս կը պատահի Եկեղեցւոյ մէջ) ընտրութեանց ժամանակը անոր՝ կ'ըլլայ և փառասիրութիւնները այնչափ չեն գրգռուիր որքան կը գրգռուին երբ որոշեալ ժամանակին մօտենալը տեսնելով կարելի կ'ըլլայ անոր պատրաստուիլ:

² 5. Avertissements aux protestants. Cf. l'politique tirée de l'Ecriture sainte, livre II, art. I, X proposition.

³ Նիկիոյոյ Թ. իn nomine Domini կոնգրակով (13 ապրիլ 1059): Այս սահմանադրութիւնը մեծ մասամբ եղաւ շնորհիւ Հիլդեբրանդի, որ այն տտեն Հռոմէական Եկեղեցւոյ «սուազին պաշտօնեայ» էր և յետոյ քաջանայսպետ եղաւ Գրիգոր Է. անուամբ:

կարգադրութիւնը լրացաւ որոշուելով որ ասոնք ընտրութեան տեւողութեան միջոցին արգելափակ մնան : Իշխանները դարձեալ յարձակման փորձեր րրին , և դեռ ևս շատ անգամ զգացուցին իրենց ազդեցութիւնը : Սակայն և այնպէս խռովութեանց և մեքենայութեանց ամենամեծ պատճառները մէջտեղէն վերացուած էին այնուհետեւ : Ծանօթ է թէ ինչպէս վերջերս հանրութեան ուշադրութեանը առարկայ եղաւ այս խնդիրը : Վերջին (Պիոս Ժ . ընտրող) պապընտիր ժողովին ստեղծեց իր ունեցած միջամտութեան հետեւանքով Պիոս Ժ . ի Commissum Nobis (1804 յունուար 26) սահմանադրութեամբ վերջնապէս ջնջուեցան այն ամէն քաղաքական իրաւունքները զորոնք կը ջանային դեռ իրենց սեպհականեւ վեհապետները այս պարագային մէջ :

ՊԻՈՍ Ժ .

(Շար.)

Փոքրիկն Յովսէփ Սարթօ կ'այրէր ուսանելու քուռն փափաքով : 1846ին , հազիւ տասնեւմէկ տարեկան , Գաթթէլֆրանցոյի գիմնազիոնին աշակերտ նշանակուեցաւ , որուն յաճախեց մինչեւ 1850 օգոս . ամիսը , կատարելով հոն հիմնական չորս դասարանները : Առաջին տարիները հոն կ'երթար զրեթէ միշտ քաղելով , և այն 7 քիլոմէթր ճամբան (շուրջ երկու ժամ) զոր ոտքով կ'ընէր երթալուն և դարձին , բնաւ տաժանելի չէր երեւեր ուսումնասէր պատանիին :

Իր այս նախնական ուսումնաքները ամենափառաւոր կերպով լինցուց . բաւական ըլլայ յիշելը թէ՛ վերջին քննութեան պահուն առաջին հանդիսացաւ 43 մասնաւոր աշակերտաց մէջ , որոնք Թրէվիզոյի արքայական ու կայսերական հաստատութեան մէջ ներկայացուած էին ի քննութիւն :

Հիմա սակայն հարկ էր կղերանոց մը մոնել՝ ճարտասանութեան , փիլիսոփայութեան ու աստուածաբանութեան դասերուն համար . բայց իր հայրը աղքատ էր , միայն դաւակաց բազմութեամբ հարուստ . օրական

կէս ֆրանկ ! անփոփոխ , չափուած , հազար անգամ հաշիւ եղած , մտածուած . . . Ինչպէս մտքէն պիտի անցունէր մէկ զաւակը թուշակով դնել Դպրանոցի մը մէջ , նոյն իսկ եթէ նախագուշակութիւն ունեցած ըլլար թէ այդ որդին օր մը Գահանայապետ պիտի ըլլայ :

Դժուարին էր կացութիւնը և յաղթուելիք խոչընդոտները շատ ծանր , սակայն պատանին հաստատապէս միտքը դրած էր հետեւիլ իր կոչման , և իր հայրը հին հաւատքի և հին բարուց տէր մէկն էր . նա՛ որ կիրակի օրերը և ոչ իսկ փողոց ելլելու թոյլ կու տար իր աղայոց . մեծ նկարագրի տէր այդ մարդը անոսասն , անխախտ վստահութիւն ունէր աստուածային Նախախնամութեան վրայ . ոյր վասն այսքան զժուարութիւններու մէջ ինքզինքը չկորսնցուց , այլ յուսաց յԱստուած և իր հոգերը Անոր բարութեան յանձնեց : Իսկ մայրը բարի Մարգարիտան , աղօթեց , և Տէր լսեց իր աղօթքին :

Պէտք է գիտնալ որ Վենետկոյ Պատրիարքները Թրէվիզոյի թիմէն Բաթուայի կղերանոցին մէջ ձրիաբար քանի մը սաներ գնելու իրաւունք ունէին , և այն ատեն Վենետկոյ Պատրիարք էր Կարդ . Եագորօ Մոնիքօ , նոյնպէս Բիէզէի քաղաքացի : Ուստի Սարթօ պատանեակին հայրը կանոնիկոսի մը միջոցաւ դիմեց Մոնիքօ Կարդինալ Պատրիարքին , որպէս զի հաճի իր զաւակը դնել Բատուայի կղերանոցը :

Սպասումը կարճ եղաւ և տապնապալից . և պատասխանը , որ կը պարունակէր շնորհը , աննկարագրելի ուրախութեամբ ընդունուեցաւ Սարթօ ընտանեաց մէջ , ի 28 Օգոստոսի 1850 :

Պատանեակն Սարթօ ցնծութեամբ հագուեցաւ կղերական պնդնաւոր պատմուճանը : Այն օրէն սկսած , բարի մայրիկն Մարգարիտա ուզեց որ՝ ի յարգանս եկեղեցական զգեստին , բոլոր եղբայրներն Յովսէփիկին հետ «Դուք» դերանունով խօսէին . և այնպէս ալ եղաւ :

Նոյեմբերի առաջին օրերը , իր աղքատիկ կահերով ճամբայ ինկաւ Յովսէփ և գնաց

ի Բատուա, ուր մտաւ դպրանոց և սկսաւ ճարտասանութեան առաջին տարին: Իր կղերանոցի սկզբնական տարին շատ լաւ անցուց Սարթօ. մեծաւորք եւ ուսուցիչք, վերահասու ըլլալով իր քաջ տաղանդին և անկեղծ սրտին, հաստատուն և կորովի կամքին եւ անեղծ բարոյիցը, շուտով սկսան իրեն ամենամեծ բարիք ուզել:

Նոյն տարին ալ Սարթօ պատանեակը իր բոլոր ընկերակիցներուն մէջ առաջինը եղաւ:

1852 տարին Սարթօ Կղերիկոսին և իր աղքատիկ ընտանեացը համար դառնաղլտ դժբախտութեան տարի մը եղաւ. մանաւանդ իր ահաւոր հետեւութեանց պատճառաւ: Այն տարուան Մայիսի 4ին, անխոնջ, աշխատասէր եւ գորովալի, որդեսէր հայրը՝ Յովհաննէս Սարթօ՝ Աստուծոյ կանչուելով կը չուէր ի յաւիտենականութիւն, թողլով անմխիթար ու խեղճ այրի մը՝ ինը զաւակներով, այսպէսով զրկուած նաեւ այն համբաւաւոր օրական կէս ֆրանքէն. որ՝ այսպէս ըսելու համար, անկիւնաքարն էր այն թշուառ ընտանեաց, թէ՛ որպիսի՝ խորին ցաւով լսեց Յովսէփ երիտասարդ Կղերիկոսը իր սիրելի հօր յանկարծական հիւանդութիւնը, թէ՛ որպիսի՝ տապնապալից կսկիծով վաղեց ի Րիէզէ ու ներկայ գտնուեցաւ անոր մահուան, թէ՛ ինչ խոր սուգով համակեցաւ այն գողտր եւ զգայուն սիրտը, այս ամէնը նա՝ միայն պիտի կարենայ ըստ արժանւոյն ըմբռնել, որ առիթ ունեցած ըլլայ Պիոս Ժ. Ի աղքատաց ու վշտահարներու հանդէպ զգացած դուրսին եւ ունեցած խանդաղատանքին հանդիսատես ըլլալու:

Այն օրէն սկսեալ, ուսմունքի եւ անձին սրբութեան համար իր ունեցած հոգածութեան ու մտածումներուն վրայ աւելցան նաեւ իր խեղճ ընտանիքին, այրի մօր մը եւ ութ որբ եղբարցը սրտախոց մտածումը: Ինչ պիտի ընէր Յովսէփ. պիտի զոհէր անոնց համար իր կոչման սէրը, իր կեանքը... բայց իր մայրը զօրաւոր կին մըն էր, զոր կը գովէ Ս. Դիրքը. այդ կինը Աստուծոյ վրայ վստահութեանը չափ ալ աներկիւզ աշխատասէր մըն էր: Անյապաղ ետ շրջեց իր սի-

րասուն Յովսէփիկը ի կղերանոց՝ հետեւելու համար իր սուրբ Կոչումին, եւ ինքն, իր աշխատութեամբ շարունակեց պահելու այդ բազմաթիւ ընտանիքը, զոր մեծաւ խնամով կը մեծցնէր Աստուծոյ երկիւղին եւ քրիստոնէական առաքինութեանց գործադրութեան մէջ:

(Շարունակելի)

ԳԱՅՈՒՆԻՔ ՄԵԶԶԷՊԻ ԷՍԱՍԼԱՐԸ(*)

(Տեւմաթի)

Էօլիւս իյի հիւր շէյ պիթեր տէմէք քիւս-թախլըղընտա պուլընանլարա նէ՝ տէմէլի:

Պունլար, պիլ ճիւմէն ազվամըն դանաթ ու իթիդաւընը ինքեար վէ ազլ ու իզանը բայիմալ իթմէք մաղուրըղընտա պուլընան ժիւթէքէպիւր ազըլսըզլար տըրլար:

Պունլար հայվանլար միսիլու մէսուլիյէթ թէ թապի պուլընամադ վէ քէնտի մէսա-վիի ահվալըրինտէն նաչի հիչ պիւր ճէզա կէօրմէմէք խթէսիքլէրինտէն ճալարըն նա-սիպլինի արաեան միւնդիյէլ տըրլար:

Պունլար, արաւըղլարընը, սըզու իթ-տիքլէրինի պուլընամադ վէ աւալէթի ի-լանիյէնին բէնչէսինէ տիւչէճէք վէ պիդզաթ քէնտի զարաւարընա օլարապ, կիւնահըն ինթիդամընը ալան պիւր Ալլահըն էլինէ տիւչ-մէք նէ գատար տէնչէթլի շէյ օլտուղընը ան-լայաճազ օլան պիչարէ պիւսպիսըլար տըրլար:

1. Շայէտ Էօլիւսի հիւր շէյին ճէ պիւսպիւր պիթիյի սօղըու օլմուչ օլալար, օթապիւր-տէ 1. Ալլահ պիլի ալաւթմըն օլաճաղտը, չիւնքի պիլի պախչ էլլէմիչ օլտուղըն օլիւմ-սիւզլիւք արզուսը հիչ պիւր վաղըթ պաչա չըզմայաճազ սըր: 2. Բիւրբէի արղըն քեաֆ-ֆէյի ազվամըն պու կիւնէ գատար եանլընըդ իչինտէ եաչամըն օլաճաղար վէ բուհըն է-լիւմէ թապի օլտուղըն իտախաւընտա պու-լընան պիւր թազլմ խալի իւլ իդարլարըն թա-լիմաթը սօղըու օլաճաղտը: 3. Գաթիլ իլէ մաթիլու, շէհրահը ֆազլիլէթտէն ինհիւրաֆ էթմէյէն էհլի վիճտան իլէ հէր տիւրլիւ ճի-

(*) Տեւ թիւ 434. էջ 428:

նայեթի իրթիքեաց իտէն շէրիրն հալի պիր
օլաճապտը: Պուհը աէմէք ապէս տէյիլ մի
տիր... պու թալիմաթը պապուլ իթմէք
տիւնեայը պիր խըրսըզլար վէ ճանիւէր ինի
հալինէ կէթիրմէք տէյիլ մի տիր: Մա մա-
ֆիյ, մաթհրիալիսթէրն թալիմաթը իշթէ
պու տըր:

2. Բուհըն էօլիմաթը ինքեար ի-
տէն ալլահըզլար, մաթհրիալիսթէր, քոզի-
թիվիսթէր, յիպրը-թանսկոթէր տիրէր քի, պուհ-
լարըն քեաֆէսինին տէ, քէնսի քէնտիւէրի
հայվանաթտան եիւքսէք Փարզ իթմէմէքտէ
մէնֆաաթլարը վար տըր: Բուհըն էօլմէլլի-
յինին տիւշմէնլէրի Ալլահըն վարըզընըն
տիւշմէնլէրի տիր, հանի իզտիրապը վիճ-
տանլարընը պօղտուրմագ եախօտ հէվայի
նէֆաանիյէ իլէ թէմէյիլաթը սէյիլէրինէ
գարչը գօմագ մէճպուրիյէթինտէ պուլընմագ-
տան աղատէ օլմագ իսթէտիքէրի սէպէպ-
տէն, էօլաիւքտէն սօնրա գօրգաճագ եախօտ
իւմիտ իտէճէք հիչ պիր շէյ պուլընմատըզընը
արզու իտէն քիմէլէր տիր: Ֆազաթ տիվա-
նէնին պիրի կէօղլէրինի պաբայլապ տա կիւ-
նէչ եօզ տուր սէյէճէք օլուրա, զարարը
անճագ քէնտիւինէ տիր վէ ծուռն պու իտ-
տիասը կիւնէչին գիյալարընը տիւնեայը թէն-
վիր իթմէքտէն մէն էլլէմէզ:

3. Բուհըն էօլմէլլիյինի ինքեար իտէն-
լէր, Անառակ Որդիյէ պէնդէրլէր քի թանթը
իտարէսինտէ օլան հայվանաթը մէքրուհէնին
եէտիքէրի զըտայը արզու իտէր իտի իսէ
էրինէ կէչմէզ տի: Պու կիպիլէր պօշ եէրէ
հայվանաթ միսիլու կոյիւպ հիչ օլնայը իա-
թիւրլէր վէ պուհը արզու իթմէքտէ տէ մէն-
ֆաաթլարը վար տըր: Ֆազաթ օնը ֆէնսի-
լէրէ վէրէն օլնայաճագ քր: Բէնտիլէրին հիչ
օլմայաճաղը կիպի, կիտէճէքէրի ճէնէննէմ
տէ հիչ օլմայաճագ տըր: Նազըգ պու գա-
վալըլարա...

— Բուհըն կօլմէլլիյինին նէթիմիլէրի հաւն-
կիլէր քի,

Պիր աղաճ քէնտի մէյվէսինտէն թանըլ-
տըզը կիպի, սահի թալիմաթ վէ աղայիտ
տախի, քէնտիլէրին հուսուլա կէթիրտիյի
նէթայիճի հասէննէն թանըլըր: Բուհըն էօ-

լիւմաիւզլիլա աղայիտինին սէմէրէլէրի թա-
րիֆի նա գապիլ պիր սուրէթտէ թաթլը տըր-
լար: Օ՝ ինսանըն ֆէլաքէթ իչինտէ քեալլի-
նի, Ֆազլիլէթէ տօղրու միւշկիլիգի, պէօյիւք
պէօյիւք ֆէտաքէարըզլարտա պուլընապիլ-
մէք իչուհն եէկեանէ մէնպար ճէսարէթի տիր:
Հալպու քի բուհըն էօլիւմիւ թալիմաթընըն
թէվլիտ էլլէտիյի նէթայիճ, տօղրուտան տօղ-
րուլա կօյիւմ մէյվիսի տիր: Ինսանըն բուհը
տա ճիւմի իլէ պէրապէր էօլաիւլա թագ-
տիրտէ արթըգ նէ ֆազլիլէթ, նէ վաղիֆէ,
նէ մէզհէպ վէ նէ ճէմիլէթ միւմքին օլա-
պիլիր: Հէր շէյ խարապ օլուր: Շու հալտէ
պու կիպի մէյվէլէր հոսըլ իտէն պիր աղա-
ճըն մահիլէթինէ արթըգ պիպաթ քէնտին
հիւքմ իտէպիլիրսին:

1. Բուհըն էօլմէլլիյինին թալիմաթը էր-
պապը ֆազլիլէթի թագլիյէ վէ թէսէլլի ի-
տէր, օնլարա ճէսարէթ վէրիր, չիւնքի պու
սայէտէ օնլար նիհայէթիլ պիր սաառէթ
իւմիտինէ մագհար օլուրլար:

Պիր ախրէթ օլմայաճագ օլուրա, արթըգ
էօլիւմ թէսէլլիսիւզ գալըր, իւմիտսիւզ գա-
լըր: Տիւսիւզ պիր քիմէ պիր թապուլթ եա-
նընտա պուլընաղը վազրիթ նէ տէյէպիլիր:
էօլիւմ իլէ զայիւ իթտիյի սէվկիլիսինի ար-
թըգ պիր տահա կէօրմէք իւմիտինտէն մահ-
րուլ տըր...: Իշթէ սանա էօլիւմիւն մու-
խարիւզ գիյարէթինէ ուղրամըշ, ճիկէրբարէ-
սինի զայիւ իթմիշ օլան վէ էվլասընըն պէ-
չիյինին կանը պաչընտա ալլայան պիր վալիտէ:
Աճէպա տինսիւզ քիմէ պուհը նէ՝ սուրէթլէ
թէսէլլի իտէպիլիր: «Քեաֆէթիլիգին պաչընա
կէլէճէք օլան պու տըր» տան պաչպա պիր շէյ
տէյէպիլիր մի: — Հալպու քի պիր Սէօր տը
Շարիթէ մայրապետի պու վալիտէյէ «Ալլա-
մա էյ վալիտէ, պիր կիւն էվլասընը սէմա-
տա պուլաճագսըն, օ, շիմսի, պիր կիւն սէ-
նինտէ կիտէճէյին կէօյլէրտէ մէլէքէր իլէ
պէրապէր պուլընուլօր» տէյէպիլիր: Պու
գառար թէսէլլիպախշ օլան պիր տին մատ-
տէսինին մէնշաը կալընըզ Ալլահ օլապիլիր:
էյ էօլմիւշ սէվկիլիլէրինին իւզէրինէ ալլա-
յանլար, միւթէսէլլի օլընըզ, պիր կիւն, տա-
հա ալա պիր հայաթտա օնլարա միւլագի օ-

անագործը: խայրը, էօլիւմ իլէ, մէզար իւլէ հէր շէյ պիթմէզ:

Անճապ բուհըն էօլմէզլիյինին իթիլատը սայէսինաէ ինսանլար քեամիլ օլապիլիլէր, պէօյիւք պէօյիւք Փապիլէթլէրէ մօզրու աթըլըլար, Ալլտի իչին, ճէմիյէթի պէշէրիէ իչին, վաթան իչին Ֆէտաքեարըլլարտա պուլունապիլիլէր. չիւնքի պու իթիլատ պիլէ, իթիլար էլէտիյիմիզ Ֆէտաքեարըլլարըն պէօյիւքլիւյիւ նիսպէթինաէ տէ պէօյիւք մէսէրրէթլէրէ պէկեամ օլաճաղըմըզը վատ իտէր: Օ իթիլատ, սաատէթի էպէտիյէնին խաթըր իչին, գէմանի վէ մուվաղթ օլան հէր շէյ իթիլար իթաիլիլ:

(Մապաի վար)

Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Գ Ր Ա Կ Ա Ն

ՀՈՌՄ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԱՇԽԱՐՀ. — Ս. Բահանայապտին՝ Բենեդիկտոսի ժ.ի ընտրութեան օրը, երեկոյան դէմ, Նորին Սրբութեան ունկնդրութեան ընդունուեր են Արհի. Պետրոս Արքեպ. Գոյունեան եւ Արհի. Յովհ. Եպ. Նազլեան: Սրբադոն Հայրը շատ բարեացակամութիւն ցոյց տուեր է, մանաւանդ Արհի. Գոյունեան Գերապայծառին, զոր առաջունէ շատ լաւ կը ճանչնար: Յատկապէս իր Առաքելական Օրհնութիւնը շնորհեր է Ամին. Պատրիարքին եւ Ժողովրդեան:

Նոյն եպիսկոպոսները Սեպտ. 6ին կատարուած թաղաքութեան հանդէսին ալ պաշտօնապէս հրաւիրուած եւ հայրապետական զգեստով ներկայ դատուած են:

* Ս. Բահանայապտին նորընտիր պետական Գարտադարը կամ Արտաքին Գործոց պաշտօնեան Վեմ. Կարդինալ Ֆէրրարան, եւրոպական քաղաքականութեան ամենէն աւելի տեղեակ եկեղեցական մըն է:

Տ. Ֆէրրարա ծնած է 1847, Մարտ 4ին, Վիթէրպոյի մօտ Կրատոլի մէջ: Իր հայրը կը սերէր Նոյն գաւառին ամենանշանաւոր մէկ տոհմէն որ եկեղեցւոյ շատ քահանաներ եւ կրօնաւորներ տուած է: Մայրը, բարեսլաշտ եւ իմաստուն, ամէն փոյթ տարաւ իր զաւկին բարոյական եւ մտաւորական բարձր կրթութիւն մը տալու համար:

Տ. Ֆէրրարա մեծ յաջողակութիւն ցոյց տուաւ ուսման մէջ: Օրվիէթոյի մէջ յաճախեց Նախ Յիսուսեանց դպրոցը, ապա Մոնդէֆիսսոգոնայի կղերանոցը, ուր հետեւեցաւ նախնական ուսմունքներու եւ իմաստասիրութեան, եւ այն ստանէն սկըն-

եալ միշտ առօջին մրցանակին արժանացաւ: Հետեւ համալսարանին մէջ, միաձայն հաւանութեամբ քննիչներու իրեն տրուեցաւ «պատուոյ պսակը»: Հետմի մէջ հետեւեցաւ նաեւ իմաստասիրութեան բարձրագոյն դասընթացին, որուն ուսուցիչը, Նոյն ատեն լեւոն ժ.ի եղբայրը, ձիւղէբբէ Բէշչին էր որ ապա կարգինալ ելաւ: Քննութեան ատեն առաջին հանդիսացաւ այս ձիւղին մէջ ալ, եւ «պատուոյ պսակ»-էն զատ արժանի եղաւ երկու ոսկի միտալի:

Ափովնարէյի մէջ եւս երկու տարի ուսմունքը ըրաւ եւ առաւ in utroque jure վարդապետութեան բարձրագոյն աստիճանը:

Նոյն միջոցին Գեր. Տ. Ֆէրրարա 25 տարեկան էր: Այնուհետեւ սկսաւ իր գործնական կեանքը, եւ մեծ ծառայութիւններ մատուց Ս. Եկեղեցւոյ այն այլեւայլ բարձր պաշտօններուն մէջ, որ իրեն յանձնուեցան հետզհետէ: 1872—1876ին աշխատեցաւ իբրեւ իրաւագէտ ժ. Ս. Ժողովին մօտ, եւ իւրեւ սուրբերու ջառագով Ծխից Ս. Ժողովին մօտ: Ապա երկու տարի ուսուցման նուիրեց, Հռոմի քահանայապետական կղերանոցին եւ Հաւատոյ Ծաւալման Դպրոցին մէջ:

Ահա շնորհիւ այսքան անթերի պատրաստութեան մը, Գեր. Տ. Ֆէրրարա կրցաւ մեծ ձեռնհասութեամբ միջամուխ ըլլալ, նախ իբրեւ դիւանագէտ եւ ապա իբրեւ տեսուչ Ս. Ժողովոյ ամենէն զանազան եւ ամենէն կնճառ խնդիրներու լուծման: Եւ այն միջադրային դիւանագիտական փաւփուկ հարցերը որոնց համար աշխատեցաւ, ընդարձակեցին տակաւ իր հմտութեանց եւ գիտութեանց սահմանները եւ ծանօթացուցին իրեն աշխարհիս ամենէն նշանաւոր անձնաւորութիւնները,

1878էն մինչեւ 1896 Տ. Ֆէրրարա Գերապայծառին Հռոմի, Զուլիցերիոյ, Պելճիքայի եւ Ֆրանսայի մէջ յանձնուեցան զանազան փափուկ պաշտօններ, զորոնք ամէնքն ալ կատարեց արտաքոյ կարգի ճարտարութեամբ եւ շրջահայեցութեամբ:

1896էն ի վեր Վեմ. Տ. Ֆէրրարա կարդինալը բոլորովին նուիրուած է հռոմէական ժողովներու լուիկ աշխատութեանց, միշտ մեծ դեր մը կատարելով ամենակարեւոր խնդիրներու մէջ:

ՀԱՅ-ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՊԱՏՐԻԱՐԽԱՆ. — Հոկտեմբեր 4ին, Հինգշաբթի օրը, Կաթողիկոսարանին մէջ տեղի ունեցաւ Աւագ Թեմի քահանայից միօրեայ կրթութիւնը և Բարոյական խնդրոց Ժողովը:

* Գեր. Յովսէփ Վ. Խաչատուրեան Կ. Պոլսէն մեկնեցաւ Սամսո:

ԴԵՐՔԻՆ ԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳՈՐԾԵՐ. — Հոկտեմբեր 4ին օտար նամակատուները փակուեցան: Այս մասին թղթատարական և հեռագրական նախա-

բարութեան դիւանապետ Զէքի պէյ յայտարարեց թաւաժիւի Էմֆեարի խմբագրին թէ՛ Քափիթիւլանիօն-ներուն ջնջման կայս. Իրատէն կլլիէ հաքը թղթա-տարական նախարարութիւնն իր մասին պէտք եղած միջոցները ձեռք առաւ: Նոյն նախարարութիւնը շըր-ջաբերական մը ուղղելով օտար տէրութեանց թղթա-տարական ու հեռագրական նախարարութեանց և օսմ. երկիրներուն մէջ օտար նամակատուց տնօրէնե-րուն, ծանոյց թէ՛ Քարիթիւլանիօններուն ջնջումով օտար նամակատուներն ալ պէտք է փակուին: Առ-նուած պատասխանները նպատակաւոր են և քննա գի-տողութիւն չըլլար, որով խնդրին միջազգային մասը բոլորովին կարգադրուած է:

— Նոյն անձը Լա թիւրքի խմբագրին հետ տե-սակցութիւն մը ունենալով, պատմականն ըրաւ թուրքի մէջ օտար նամակատուներուն հաստատ-մանը:

Առաջին անգամ աւստրիական նամակատուներն-րը հիմնուեցան օսմ. կայսրութեան մէջ 1746ին Այդ-թուականին աւստրիական թղթատարութեան մի-ջոցաւ ամիսը մէկ անգամ ուրհանդակ մը կ'եր-թեւեկէր Պոլսոյ ու Վիեննայի միջեւ եւ սկիզբները դիւանագիտական պայուսակները միայն կը փո-խադրէր: Հետագայէն գործառնութիւնները ընդար-ձակուելով հանրութեան նամակները եւայլն ալ սկսան փոխադրուիլ:

Նոյն միջոցին՝ բացուեցաւ աւստրիական առա-ջին նամակատունը: Թղթատարական փոխադրու-թիւնը կը կատարէին աւստրիական նաւերը, որով ասոնց մօտեցած նաւահանգիստներուն մէջ նամա-կատան ձեւերը հաստատուեցան: Յետոյ մեծ տէ-րութեանց հետ կնքուած պայմանագրերով ու դաշնագրերով ամենէն նպաստաւորեալ ազգին տրամադրութիւնները պորժագրուեցան անոնց մա-սին, որով միւս տէրութիւններն ալ նամակատու-ներ հաստատեցին. ռուսական ու ֆրանսական՝ 1812ին, անգլիական ու գերմանական՝ 1870ին եւ յետոյ իտալական: Պէրսի մէջ 1874ին գումարուած համաժողովէն ի վեր քանիցս դիմումներ եղան օ-տար նամակատուները փակելու մասին, բայց ար-դիւնք մը չունեցան եւ հիմա միայն կարելի եղաւ գոցել Քափիթիւլանիօններուն ջնջման կայս. Իրա-տէին հրատարակուելով: Զէքի պէյ պարզեց օսմ. թղթատարական բարենորոգումները, նարեց թէ՛ Ոսկան էֆ. Մարտիկիան նախարար անուանուելէն ի վեր արդէն կարելիօր բարենորոգումներ ի գործ դրուեցան եւ ուրիշներ ալ պիտի կիրարկուին:

••• Սեպտ. 27ին փակուեցաւ Դարգուէի չեղուցը: Այս մասին հրատարակուեցաւ հետեւեալ յայտարա-րութիւնը.

Պատերազմիկ տէրութիւններէն Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի նաւատուները կը շրջին Դարգուէի բե-րանը, եւ կը քննեն առեւտրական նաւերը, ինչ որ գործնապէս կը մնասէ Դարգուէի բաց մնալովը

քաղուած առաւելութիւններուն: Հետեւաբար Դար-գուէի չեղուցը փակուեցաւ եւ փակուած պիտի մնայ մինչեւ որ նոյն նաւատուները հիւանան նե-ղուցին բերնէն եւ վերջ գտնէ իրաց այս վիճակը, որ բնական չէ:

••• Արատքին գործոց նախարարութիւնը, ընդհ. պատերազմին ամբողջ տեւողութեանը միջոցին իր չե-սաքութեան պարտականութիւնները յարգելու նպա-տակով, ուղղեց դեսպանատուններուն ծանուցագիր մը որով պատերազմիկ տէրութեանց նաւերուն օսմ. նաւահանգիստներուն մէջ ընդունուելուն և մնալուն մասին ինչ ինչ կարգադրութիւններ կ'ըլլան:

••• Աթէնքի օսմանեան դեսպանը հեռագրով Բ. Իրան զրկեց Յունաստանի պատասխանը զոր հեռագիրները հաղորդեցին՝ նորատաց երկիրներուն մէջ խլամական կալուածներու գրաւմանը մասին:

Պերլին, 26.— Ընդհ. բանակեալը կը ծանուցա-նէ. — « Ֆրանսական Ա. գծի ամբողջութեանց շարքը խարտակուեցաւ և Սէն Միշէլի մօտ Բան աէ Ռօմէի ամբողջը, Վէռաէօնին հարաւարդմը, երկ գրաւուե-ցաւ և գերման զորքը պարզուեցաւ այնտեղ: Մեր զօրքն անցաւ Մէռլէն:

Բեդրոկրուս, Սեպտ. 28.— Աւելուածովի անտա-ռին մէջ ռուս զօրքը զգալապէս յառաջ կը խաղա-յետ մղելով թշնամին: Օռօվէցի բերդը շրջապատող գերման պաշարման հրետանին կրակը մեծապէս խըս-տացաւ Սեպտ. 11/27ին: Թշնամի հետեւակազօրքին փորձը մօտենալու բերդին, արգիլուեցաւ: Թշնամին կ'ամբաստայ Սիլիզիոյ մէջ ու մեծ զործունէութիւն ցոյց կուտայ: Բրդէմիզի պահակազօրքին կողմէ կղած փորները դուրս ելլելու բերդէն, անյաջող անցան: Աւս-տրիացիք մեծ շփոթութիւն ցոյց կուտան իրենց նահանջի միջոցին: Ինչ ինչ միութեան մաս կազմող ջոկատներ կը գտնուին անոնց մէջ որոնց չեն պատ-կանիր: Ռուսք կը շարունակեն առնել գերիներ, թըն-դանթներ և ռազմաճիւղներ:

••• Անվերսէն կը հեռագրուի թէ մօտ 400,000 Գերման համախմբուեր են վերջին օրերս ի Պրիսէլ:

••• Նիշէն կը հեռագրուի թէ իւրան Ջօրժ որ վիրաւորուեր էր, այն տեղ հասեր է, եւ վիճակը ծանր է:

••• Շէնքինէն կը հեռագրուի թէ Ֆրանսական նաւատորմը վերականգն է ուժակածել Քաթարօն, բայց արդիւնքը յայտնի չէ:

Պոնսո, 23 — Անվերսէն կը հեռագրուի թէ Դեր-մանները ռաբակուծեր են Մալինը:

Լոնսոն, 28. — Բեգրսերատէն կը հեռագրուի թայնգի թէ Վիլհելմ կայսրը հասեր է Արեւելեան Բրուսին:

Պերլին, 23.— Լոնայննայկը թղթակցութիւն մը կը հրատարակէ թէ արեւելեան բաժնին մէջ Գեր-մանները կը շարունակեն յարձակողական ռուս հողի մէջ ի Լօնատ, Պիլսոթօք, Տոանի, Կրոսնօ, Օլիթա, Բոլէնօքի, Սէհանովի, Մարքոյսի ձախառնարար ճա-

կապը Լիպաւէն կը տարածուի Օսովէց 500 քիլմէր վրայ: Օսովէցի պաշարումը կը շարունակուի և կը կարծուի թէ մօտ է այս բերդաքաղաքին անձնատուութիւնը: Ճակատամարտը կը շարունակուի նոյնպէս Լէվոսրոմ-Սուվալքի հողամասին մէջ:

Բարիզ, 28.— Օսթէնտէն յուր կօ արուի թերթերուն թէ քաղաքին վրայ Ձէքլիիններուն կատարած հետազոտութեանց նպատակն էր քանդել ապամանիւթ փոխադրող կառախուսքերը, որ արդէն մեկնած էին կայարանէն:

—Ռէնսի կարգինալը այստեղ գաղով իր բարեկամներուն նամակ զրկեց նկարագրելով Գերմաններուն ամբարկածումէն քաղաքին կրած վնասները: Կարգինալը մայր եկեղեցիին մասին կ'ըսէ թէ միայն տանիքն ու զայն բանող փայտեայ գերաններն այրած են: Ռմակոծումը դադարած է Ուրբաթ օր:

* Անգլ. երեք յածանաւերն ընկղմող գերման ընդծովեայի հրամատար տեղակայ Վէտինկէնի տըրուեցաւ Նրկաթեայ խաչի պատուանշանը՝ անձնական քաջութեանը համար, Կտրմիր Արծաւի պատուանշանը՝ իրրեւ նաւապետ իր ծարպկութեանը համար, և ազատարարի շքադրամ՝ ծովէն մարդ տղատելուն համար:

Պերիմ, 30.— Անգլիական Ծովայեւտութիւնը կը հաղորդէ թէ գերման Էմսէն յածանաւը Հնդկ ուղկէանսին մէջ ընկղմեց և Անգլ. Թումերիֆօ, Քիկլիլէտ, Րիպէրիա, Թայլ և Ճայթէյլ շրջանաւերը: Ընկղմած նաւերուն մարդիկը ամսոյս 29ի առտուն ցամաք հանուեցին են Քայմպօ:

Բարիզ, 28.— Անգլիական յածանաւ մը Քօնկօ գետին բերին մօտ Պէնինի նաւահանգիստին մէջ, ուր ապստամբութեան էր Գերման Բանքէր յածանաւը՝ ընկղմեց:

Վիեննա, 4 Հոկտ.— Քրաքովիոյ առաջիկայ ճակատամարտը պիտի մղուի աւելի քան երկու շաբաթէն մինչեւ հոգի ներկայացնող զանգուածներու միջեւ:

Բեդրօկրաս, 29, (իւրիւն).— Կը հաստատուի թէ Գերման Կայսրն ստանձներ է առաջնակներուն դէմ գործող զօրքին գերագոյն հրամատարութիւնը: Մեծ

կռիւ մը սկսեց եր շարաթ օրուէն է ի վեր Պօան-Նիէ-մէն գծին վրայ 400 քիլոմէր ճակատով: Ռուսական երկու թեւերը կը կռիւն Օսովէցի և Տրուսքէնիքի բերդերուն: Օսովէցի ամբարկածումը կը շարունակուի Սիլեզիոյ ճակատին վրայ գործողութիւնը ամենաբուռն հանգամանք ունի:

Պրիւսէլ, 29.— Անգլիաց պաշարող գերման զօրաց համատարը հետեւեալ զեկոյցը հաղորդեց Պրիւսէլի Ամերիկեան և Սպանիական գետապաններուն, լոյս տալով հաւաքութեան իմացնելու համար: Եթէ Պրիւսէլ զինուորական իշխանութիւնը յանձնառու ըլլան զինուորական նաւատակներու չգործածել գերարուստական յիշատակարանները, մասնաւորապէս եկեղեցիներու աշտարակները, գերման զօրքերը պատրաստ են ռմբակոծութիւններու միջոցին խնայել այդ շէնքերուն, որչափ որ կարելի է հիմակուան Թիւրա-նօթներուն ահեղ ոյժը նկատի առնելով:

Վիեննա, 29 (Պաւսօնական).— Գերման եւ աւստրիական ռաշնակից ոյժերուն նոր գործողութեանց հետեւանօք, Թշնամին սկսաւ նահանջի շարժում մը ընել Վիսթուլայի երկու կողմերէն: Ռուս հեծելազօրաց ստուար ջոկատ մը մեր զօրաց կողմէ ցիրուցան եղաւ Պիէցի մօտ: Վիսթուլայի հիւսիսակողմը, ռաշնակից բանակները իրենց առջեւէն կը վտարեն հեծելազօրաց քանի մը զօրաբաժիններ:

* Կը հաւատարմութեամբ կը կրթական նախարարութիւնը պատկանեալ պաշտօնատան դիմած է, որպէս զի ուսուցիչները ներկայ զօրաշարժին զինուորութիւնէ գերծ կացուցուին:

* * * Հոկտ. 1ին քաբիթիւլատիօներու ջնջման օրը, Թ. Հ. Նախարար Վսեմ. Ոսկան էֆ. Մարտիկոն կայսերական պալատ երթալով մասնաւոր ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Սուլթանին կողմէ: Հայազգի նախարարը Ն. Վեհապառութեան մատոյց «Իմթիյազաքը Էննէպիլէնիմ լաղվր» վերաառութիւնը (օտար առանձնաշնորհութեան ջնջումը) կրող նոր դրոշմութիւնը, եւ կայսերական մեծարանց արժանացաւ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Բենեդիկտս ԺԵ.	625
Դէպքեր եւ սկզբունքներ	627
Հին վաւերաբուրքեր	629
Եօթնեակ Քրիստոնէի	631
Հռոմէական եկեղեցւոյ յաջորդութեան օրէնք	633
Պիոս Ժ.	635
Գաբրիէլ Մեդիկայի էսասլար	636
Տեղեկագրական	638

ԱՐՏՈՆԱՏԵՐ

ՅՈՎՀ. Ծ. Վ. ԿԵՏԻԿԵԱՆ

ՏՆՈՐԵՆԻՍԻԱԿԱՆԱԳՐԱԳԵՏ

ԳԵՌԳ Ծ. Վ. ԹԵՐԶԻՊԱՆԵԱՆ

Տպարան Կ. Արժագանաց Զարաթաքերի, Բերն, Պայրամ փողոց թիւ 5, Կ. Պոլիս

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ .— Թուրքոյ համար Զտա-
րեկան՝ 40 դհկ . արծ . վեցամսեայ՝ 20 .— մէկ թիւ՝ 1 դհկ .— Արսաւսի-
ման տար . Ծր . 10 . վեցամս . 5 .— Վճարմունք կանխիկ են :

ՀԱՍՑԷ .— Կաթողիկէ Արձագանգ, Բերա, 5 . Պայրամ փողոց 5, 4 .

Պոյիս:

GATOGHIGUÉ ARTZAKANK

Péra, 5 Rue Baïram 5

Constantinople

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ .— 1.— Արձագանգ կը հրատարակուի
Շաբաթ օրերը: 2.— Խմբագրութիւնս պարտաւորեալ չէ ան-
պատճառ կամ նոյնութեամբ հրատարակել իրեն զրկուած ու է
յօդուած: 3.— Կեղծանունով զրկուած յօդուածներու հեղինակը
կը պարտի իր իսկական անունը ծանուցանել Խմբագրատեղին:
4.— Ձեռագիրները ետ չեն դարձուիր: 5.— Յօդուածներու
ձեռագիրները պէտք է զրուած ըլլան թուղթին մէկ կողմը մի-
այն: 6.— Ծանուցմանց համար մասնաւոր պայմանագրութիւնք
կը կատարուին: 7.— Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է
անհրաժեշտ երկու դահեկանի նամակադրոյժ ի միասին զրկել:

Տարր. Սկզբունք Քրիստ. Վարդապետութեան. գին 2 դհկն.:

Տէր Կոմիտաս Քահանային վարքը. գին 5 դհկն.:

Եսթեր՝ ողբերգութիւն Ռասինի: Գին 3 դահեկան:

ՏՊԱՐԱՆ Կաթողիկէ Արձագանգի Բերա, 5 Պայրամ փ. 5: Տպարանս ըստ ամենայ-
նի ճախ և ի վիճակի է՝ որ և իցէ տպագրական գործոց համար: Եւ տպուին ամեն տե-
աակ ծանուցմունք, զիրքեր, տետրներ, հրաւիրագիրներ, բարդեր, քարդ-ատրէաներ,
մահազդներ, եւն. Գիները անմեղելի կերպով աժան են: Գեղեցկագիտական ճա-
շակի և տպագրական մաքրութեան կողմէ յաճախորդները անտարակոյս գոհ պիտի
նան:

WIENER BANK-VEREIN

Fondé EN 1869

Capital entièrement versé 150.000.000 de couronnes

Réserves: 49.000.000

SIÈGE CENTRAL:

VIENNE I. Schottenring

SUCCURSALES:

EN AUTRICHE-HONGRIE: *Agram, Aussig, Bielitz-Biala, Bozen, Bruenn, Budapeste, Budweis, Czernowitz, Drohobycz, Friedek-Mistek, Graz, Innsbruck, Jaegerndorf, Karlsbad, Klagenfurt, Krakau, Lemberg, Marienbad, Meran, Oest, Nowosielitza, Pardubitz, Pilsen, Prag, Prossnitz, Przemyśl, Salsburg, St. Poelten, Stanislaw, Tarnopol, Tarnów, Teplitz, Teschen, Villach, Wr. Neustadt, Zwittau.*

EN TURQUIE:

Constantinople et Smyrne.

SUCCURSALE DE CONSTANTINOPLE

Siège à Galata, Place du Pont de Karakeuy

Agences à Stamboul, Péra et Scatari.

Le Wiener Bank-Werein fait toutes opérations de Banque et notamment :

Avances en Compte-Courant contre dépôt des titres, effets de commerce ou marchandises;

Escompte d'effets de commerce;

Achat et vente de change sur l'Etranger;

Emission de lettres de crédit et ouverture d'accreditifs simples et documentaires;

Paiements télégraphiques en Turquie et à l'Etranger;

Encaissement d'effets, de coupons, d'obligations amorties ou favorisées aux tirages;

Exécution d'ordres de Bourse sur place et à l'Etranger;

Ouverture de Comptes-Chèques et de comptes-dépôts à intérêt;

Garde de titres, marchandises etc.

Achat de vente de monnaies diverses, matières précieuses, monnaies d'ornements;

Caisse d'Epargne à 3. $\frac{1}{2}$ % d'intérêt.

Location de coffre-fort (à Galata et à Stamboul).

UN BUREAU DE VOYAGE (Représentant des Chemins de fer de l'Etat Autrichien) est attaché à l'Agence de Péra et délivre des billets pour tout l'Univers. Les voyageurs y trouveront toutes facilités possibles et tous renseignements désirés.